

## عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری در روستاهای ساحلی استان سیستان و بلوچستان (مطالعه موردی: روستای تیس - شهرستان چابهار)

مریم بیرانوندزاده\* - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی تهران، تهران، ایران  
سمانه سارانی - دانش آموخته کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران  
فرزاد کرمی - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران  
مهدی خداداد - دانش آموخته کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۶/۰۸

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۲/۰۶

### چکیده

روستای تیس از توابع شهرستان چابهار با توجه به توانایی‌های بالقوه گردشگری که دارد، با محدودیت‌ها و موانعی روبرو می‌باشد که شناخت و رفع آن‌ها بر توسعه گردشگری این روستا تاثیر بسزایی خواهد داشت. از موانع گردشگری این روستا می‌توان به بحث تبلیغات رسانه‌های عمومی اشاره نمود. رسانه‌های جمعی علاوه بر اینکه هیچ‌گونه تبلیغی در زمینه‌ی گردشگری محدودده مورد مطالعه انجام نمی‌دهند، با بد جلوه نشان دادن از لحاظ امنیتی باعث کاهش ورود گردشگران به محدودده شده‌اند. عدم توجه دولت به بخش سرمایه‌گذاری، تخریب آثار تاریخی، نبودن امکانات رفاهی و کمبود نیروی متخصص در این امر از مشکلات و موانع دیگر توسعه گردشگری در محدودده مورد مطالعه می‌باشد. نبود امکانات رفاهی - اقامتی، نامناسب بودن تجهیزات بهداشتی و کمبود مراکز خدمات رسانی گردشگری از جمله عوامل سوء دیگر نیز می‌باشد. با توجه به ضعف‌هایی که بیان شد، این محدودده دارای توان‌های مناسب گردشگری می‌باشد که در صورت رفع موانع موجود و ارائه‌ی تجهیزات و خدمات گردشگری، این محدودده می‌تواند پذیرای تعداد قابل توجهی از گردشگران باشد و لازم است به همهی فعالان حاضر در عرصه‌ی صنعت گردشگری برای طرح، اجرا و تداوم کارکردهای گردشگری فرصت مشارکت داد.

واژه‌گان کلیدی: گردشگری، توسعه روستایی، روستای تیس، شهرستان چابهار

## مقدمه

تنوع بخشی به اقتصاد، بالا بردن شاخص‌های توسعه انسانی، مشکلات ناشی از صنعتی شدن و آلودگی بیش از حد استاندارد شهرها بویژه شهرهای بزرگ، مهاجرت‌های روستایی، افزایش بهره‌وری و کارآمدی نیروی انسانی، اشتغال زایی، تعامل فرهنگ‌ها و گفتمان‌ها، حفظ محیط زیست و در مجموع توسعه پایدار از دغدغه‌هایی است که جهان امروز با آن روبرو است. هر یک از کشورها در هر سطحی از توسعه در تلاشند که پاسخ لازم به دغدغه‌های مذکور را بیابند. در این میان کشورهایی که به متنوع‌سازی اقتصاد روی آورده‌اند و می‌خواهند خود را از اقتصاد تک پایه برهانند در جستجوی شناخت راه‌های آن یا خلق راه‌ها و روش‌های جدیدند (فقیهی و کاظمی، ۱۳۸۲: ۱۴۲). یکی از این راهکارها که اخیراً در اکثر کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته و در برخی از این کشورها به اجرا در آمده و نتایج مثبتی هم به همراه داشته است، توسعه و گسترش گردشگری روستایی می‌باشد (صالحی نیا، ۱۳۹۱: ۲). در دوره زمانی کنونی رشد شهرنشینی باعث به دور افتادن انسان‌ها از طبیعت شده است، گردشگری روستایی به عنوان یک فعالیت تفریحی - اجتماعی توجه تعداد زیادی از گردشگران را به خود جلب کرده است (شارپلی، ۱۳۸۰: ۳۳). و از جایی که توسعه روستایی یکی از دغدغه‌های کشورهای در حال توسعه می‌باشد گردشگری می‌تواند در زمینه‌ی توسعه پایدار نواحی روستایی نقشی مهم ایفا کند (chosh et al, 2003:25). به طوری که می‌تواند فرصت‌ها و امکاناتی را به ویژه برای اشتغال و درآمد روستایی فراهم سازد و نقش موثری در احیا و نوسازی نواحی روستایی ایفا کند (کریمی پناوندانی، ۱۳۸۴: ۶۰). با توجه به اهمیت گردشگری در فرآیند توسعه روستایی توجه به این مهم، در برنامه‌ها و طرح‌های توسعه روستایی به ویژه طرح‌های محلی اهمیت بسیار دارد. منظور از ایفای نقش مثبت گردشگری در فرآیند توسعه‌ی روستایی، توجه به مدیریت محیط زیست، مشارکت محلی، قوانین صریح و محکم، بازاریابی و برنامه ریزی واقع بینانه در زمینه‌ی گردشگری می‌باشد براین اساس رویکرد برنامه‌ریزی گردشگری بر مبنای انتخاب راهبرد هاب مناسب در محیط روستاها تقریباً در تمام کشورهای پیشرفته جهان رواج یافته و بر اساس آن انواع طرح‌های توسعه پایدار روستایی، با اشکال و عناوین مختلف به اجرا گذاشته شده است (هزار جریبی و کریمی، ۱۳۹۰: ۹۷).

با این حال توسعه گردشگری به اشکال مختلف نظیر گردشگران فاقد امکانات اقامتی، گردشگران دارای خانه‌ای دوم و مجتمع‌های تفریحی در نواحی روستایی، اثرات مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی و محیطی برجای گذاشته است. از جمله اثرات مثبت اقتصادی گردشگری در نواحی روستایی می‌توان به ایجاد اشتغال و درآمد، کمک به فراهم شدن خدمات زیربنایی، تشویق توسعه پایدار سایر بخش‌های اقتصادی و تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی اشاره کرد (butler et al, 1997: 28). بدین ترتیب همان طور که از توسعه گردشگری فوایدی نصیب نواحی روستایی می‌شود، توسعه نامناسب آن نیز زیان‌ها و آثار منفی در پی خواهد داشت؛ با این حال، متناسب با عوامل مختلفی چون اهمیت فعالیت گردشگری محلی، ظرفیت گردشگران و فعالیت‌های آن‌ها، استحکام محیط زیست محلی و اقتدار فرهنگ و سن محلی، سطح این تأثیرات تغییر می‌کند (منشی زاده و نصیری، ۱۳۸۰: ۴۳).

در این میان روستای تیس شهرستان چابهار با دارا بودن شرایط مناسب و گوناگونی مناطق مختلف و جاذبه‌های طبیعی، مناظر بدلدنی، حمام آفتاب (ساحل دریای عمان و خلیج کنارک)، پرند نگری (۵ سایت سرشماری بین‌المللی پرندگان)، صید و شکار آبزیان، ماسه نوردی‌ها در ساحل، روستاگردی، بیداری در شب‌ها در کنار ساحل و ستاره بینی، غواصی، شکار و... خود به روشنی ضرورت توجه و برنامه‌ریزی بیشتر به این شاخه نوپای صنعت گردشگری را منعکس می‌کند. از اینرو برنامه‌ریزی و توجه به این گنجینه پتانسیل‌های توریسمی می‌تواند شهرستان چابهار را به عنوان یکی از قطب‌های اکوتوریستی استان سیستان و بلوچستان و کشور تبدیل کند. به طوری که گردشگری می‌تواند به عنوان راهکاری اساسی جهت ارتقاء ابعاد متنوع اشتغال زایی در روستاهای منطقه چابهار عمل نماید (محسنی، ۱۳۸۸: ۱۵۲). این روستا با توجه به اینکه دارای درصد بالایی از محرومیت و همچنین موقعیت استراتژیک می‌باشند، در زمینه‌ی گردشگری ظرفیت متنوع و

بالایی دارند که با برنامه‌ریزی اصولی و شناسایی الگوهای خاص نظام‌مند جهت ارائه‌ی راهکارهای مناسب جهت تبدیل نقاط ضعف و تهدیدها به نقاط قوت و فرصت‌ها، گامی اساسی بر توسعه پایدار مناطق روستایی این منطقه برداشت. بر اساس مطالعات انجام گرفته دریافتیم که در زمینه‌ی گردشگری، گردشگری روستایی و گردشگری پایدار روستایی، پژوهش‌های متعددی با رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی و کاربردی SWOT انجام گرفته است. لذا در قسمت به بیان مهمترین موارد که با موضوع کار ما سنخیت دارد اقدام نموده ایم.

رکن‌الدین افتخاری و مهدوی (۱۳۸۵) به بررسی راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT اقدام نموده‌اند که نتایج حاکی از آن است که گسترش گردشگری، روستاها را بسیار آسیب پذیر نموده و برطرف نمودن این امر نیازمند تدوین سیاست‌های مناسب می باشد. نوحه گر و همکاران در سال ۱۳۸۸ در تحقیقی با عنوان "ارزیابی قابلیت های طبیعت گردی جزیره قشم با بهره‌گیری از مدل استراتژی SWOT" به ارائه راهبردهایی در زمینه‌ی بهبود عملکرد مدیریت در منطقه مورد مطالعه اقدام نموده‌اند. افتخاری و همکاران در سال ۱۳۸۹ در تحقیقی تحت عنوان "فرآیند بومی سازی شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری روستایی در ایران" در مجموع تعداد ۸۰ شاخص برای ارزیابی گردشگری روستایی به دست آوردند، که از این تعداد ۲۲ شاخص برای ارزیابی پایداری اجتماعی، تعداد ۲۴ شاخص برای ارزیابی پایداری اقتصادی و تعداد ۳۴ شاخص برای ارزیابی پایداری محیطی گردشگری روستایی را متناسب با ساختار روستاهای ایران و سازگار با محیط روستاها اخذ نمودند. قادری و همکاران در سال ۱۳۹۰ در پژوهشی تحت عنوان "استراتژی برنامه‌ریزی منطقه‌ای گردشگری با استفاده از مدل SWOT" به تدوین استراتژی‌ها و راهبردهای ممکن جهت توسعه گردشگری در شهرستان پیرانشهر پرداختند که نتایج حاصل از پژوهش شهرستان پیرانشهر را به عنوان منطقه گردشگری معرفی نموده است. XUEMING ZHANG در سال ۲۰۱۲ پژوهشی تحت عنوان "راهبردهای توسعه گردشگری روستایی در سوژو با استفاده از مدل SWOT" با محیط داخلی و محیط خارجی راهبردهای کلان توسعه گردشگری روستایی را از مدل تحلیلی SWOT استخراج می‌نمایند و در نهایت راهبرد تدافعی را راهبرد بهتری جهت توسعه گردشگری روستایی در محدوده مورد مطالعه می‌داند. میرلطیفی و همکاران در سال ۱۳۹۱ با عنوانی تحت "اثرات گردشگری بر توسعه پایدار روستایی مطالعه موردی: روستای سه کوهه شهرستان زابل" دریافتند که، گردشگری در زمینه اقتصادی اثرات محدودی داشته و به جز اشتغال زایی و درآمد زایی اندک، موجب بالا رفتن قیمت‌ها و سوداگری محیط شده است. در زمینه اجتماعی اثرات مثبت بیشتری نظیر افزایش سواد، بهداشت فردی و عمومی، افزایش تعامل با نواحی همجوار و کاهش مهاجرت داشته است. در زمینه‌ی زیست محیطی نیز ورود گردشگران نابودی گونه‌های گیاهی و جانوری، افزایش آلودگی و تخریب محیط زیست نیز ورود گردشگران منجر شده است.

گردشگری روستایی به‌طور مشخص از دهه ۱۹۵۰ به بعد گسترش یافت. در ابتدا، یعنی در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ گردشگری روستایی از جنبه اقتصادی برای جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت. بعد از آن توسعه گردشگری روستایی به‌عنوان ابزاری برای توسعه جوامع روستایی مطرح گردید و در این مدت صاحب نظران سعی کرده‌اند با ارائه الگوها و روش‌های مختلف نقش گردشگری را در تجدید حیات اقتصادی و اجتماعی افزایش دهند. امروزه ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست محیطی گردشگری روستایی مطرح و مورد توجه است. در زمینه ارتباط بین گردشگری و توسعه روستایی سه دیدگاه مطرح است. دیدگاه اول گردشگری را به عنوان راهبردی برای توسعه روستایی بکار می‌گیرد. در این دیدگاه با توجه به روند روز افزون تخریب روستاها و افول کشاورزی سعی در ارائه راهبردهای جدیدی برای احیاء نواحی روستایی از طریق ایجاد فعالیت‌های مکمل و یا متحول نمودن این نواحی با توجه به منابع طبیعی و انسانی آن‌ها دارند و تنها راه احیاء مجدد این روستاها را ارائه برنامه‌هایی می‌دانند که بتوانند هم از منابع طبیعی و انسانی آن‌ها بهره ببرند و هم باعث ایجاد درآمد و افزایش رفاه ساکنان نواحی روستایی گردند. در دیدگاه دوم، گردشگری به عنوان سیاستی برای بازساخت سکونتگاه‌های روستایی مورد توجه قرار می‌گیرد. طرفداران این دیدگاه معتقدند که می‌توان از انکاء بیش

از حد تولیدکنندگان روستایی به کشاورزی کاست و آن‌ها را در فرصت‌های اقتصادی جدیدی مشارکت داد. در کشورهای اروپای شرقی بر این دیدگاه یعنی توسعه گردشگری به عنوان ابزاری برای بازسازی مجدد روستاها پس از فروپاشی کشاورزی تأکید شده است. در دیدگاه سوم، گردشگری روستایی به عنوان ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی مطرح است. این دیدگاه خواهان رشد بلند مدت گردشگری بدون اثرات مخرب بر زیست بوم‌های طبیعی است (رکن الدین افتخاری و قادری، ۱۳۸۱: ۳۵-۳۲). در کشورهای اروپایی از گردشگری به عنوان کاتالیزوری کارآمد برای بازسازی و توسعه اجتماعی و اقتصادی نواحی روستایی یاد شده به طوری که طی سال‌های اخیر در سراسر اروپا برای رفع چالش‌های اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی حاشیه‌ای و یا روستاهای که با کاهش فعالیت‌های کشاورزی سنتی روبه رو هستند گردشگری در کانون توجه قرار گرفته است (sharply, 2002: 233). معمولاً در مرحله اولیه توسعه گردشگری فواید اقتصادی بیشتر نمود پیدا می‌کند ولی در مرحله بعدی توسعه در مقیاسی انبوه و کنترل نشده هزینه‌های اجتماعی و محیطی نیز جلوه‌گر می‌شود (کاظمی، ۱۳۸۵: ۱۱۱). با این حال اساس توسعه گردشگری در نظر داشتن رابطه‌ای است میان سه جزء سازنده محیط زیست گردشگری برقرار است. این سه جزء عبارتند از گردشگران، مقصد و جامعه میزبان؛ این رابطه می‌تواند سنجیده و پویا و سازنده و مخرب باشد. از یک طرف گردشگری می‌تواند با مشارکت در اشتغال‌زایی و ایجاد درآمد اقتصاد جوامع محلی را احیا کند و نیز می‌تواند در تقویت فرهنگ محلی سهیم باشد و در حفظ محیط زیست یا بازسازی محیط زیست و ساخته دست بشر تغییر ایجاد کند. از طرف دیگر گردشگری قادر است اقتصاد محلی را جلو بیاورد و کیفیت زندگی و محیط زیست جوامع محلی را پایین بیاورد. بنابراین هدف گردشگری روستایی این است که با حفظ منابع طبیعی در دراز مدت بین این سه جزء تشکیل دهنده گردشگری اعتدالی موزون برقرار می‌کند (شارپلی، ۱۳۸۰: ۱۲۱). با این حال در صنعت گردشگری برنامه‌ریزی توسعه و عملیات باید جزئی از استراتژی‌های توسعه و نوید بخش ثبات و پایداری برای یک ناحیه استان یا کشور باشد.

۱. باید افراد محلی را تشویق و ترغیب به پذیرفتن نقش‌هایی کرد تا در امر برنامه ریزی و توسعه که به یاری سازمان‌های دولتی و تجاری و مالی انجام می‌شود مشارکت فعال نمایند.

۲. ارتباط بین محیط زیست و جهانگردی باید به گونه‌ای اداره شود که پایدار بودن محیط زیست را در دراز مدت به دنبال داشته باشد.

۳. در نهایت در هر مکانی بین نیازهای بازدیدکنندگان محل میزبان و جامعه میزبان هماهنگی و سازگاری به وجود آید (کرنیس کوپر، ۱۳۸۰: ۱۵۳).

به‌طور کلی هدف از برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری روستایی ایجاد توازن بین تقاضا و قابلیت‌های آن است تا این که، موجب کاهش تنش شود و بدون این که منابع روستا رو به کاهش نهند از روستا نهایت استفاده شود (پیگرام، ۱۹۹: ۱۷۱). اولین بار در برنامه ششم عمرانی قبل از انقلاب در قالب سیاست‌های اساسی عمران روستایی به گردشگری روستایی پرداخته شد و توسعه آن در محیط روستایی به عنوان یکی از راهکارهای ایجاد کار مولد و جلوگیری از بیکاری و کم کاری در روستا مطرح گردیده است. در سال‌های پس از انقلاب، به ویژه در برنامه‌های دوم و سوم توسعه کشور هر چند گردشگری به هیچ صورتی در این برنامه‌ها انعکاس نیافته است و همانند سایر مسایل روستایی به فراموشی سپرده شده است، حتی در لایحه برنامه چهارم توسعه و نیز در افق چشم‌انداز توسعه ۲۰ ساله کشور نیز گردشگری روستایی به طور مشخص مورد توجه قرار نگرفته است (جوان و قاسمی، ۱۳۸۵). با توجه به رشد روز افزون و اهمیتی که گردشگری دارد و نقش بارز آن در توسعه اقتصادی و خاصیت اشتغال‌زائی و سود آوری نسبتاً سریع آن که می‌تواند بستر مناسبی برای سرمایه گذاری و توسعه اقتصادی اجتماعی باشد، با سرمایه گذاری در این صنعت می‌توان فرصت‌های شغلی ایجاد نمود. لازم به ذکر است مزیت سرمایه‌گذاری در صنعت این است که نسبت به سایر صنایع سرمایه کمتری نیاز دارد و سود بیشتر حاصل می‌کند نیروی انسانی آموزش دیده و دارای تخصص زیاد نیاز ندارد و از ویژگی‌های مهم این صنعت این

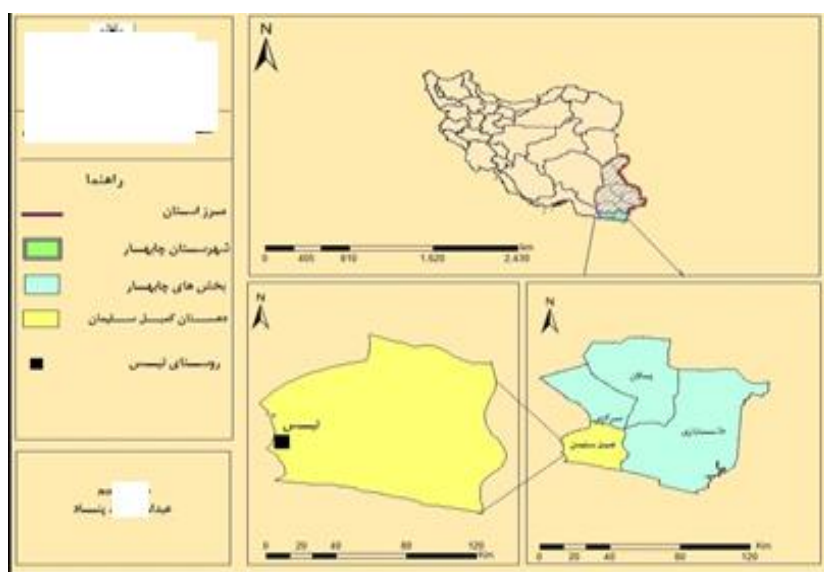
است که دارای آلودگی زیست محیطی کمتری بوده و بیشتر وارد به پتانسیل‌های طبیعی و جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و مذهبی است که حکم نیرو و انرژی برای آن دارد. از این رو با توجه به مشکلات موجود در منطقه از قبیل محدودیت‌های اکولوژیکی حاکم بر منطقه و روند فزاینده جمعیت، کمبود اشتغال و رکود اقتصاد، کاهش بازده سرمایه در بخش کشاورزی و ... ایجاد منبع درآمدی برای منطقه ضروری به نظر می‌رسد.

فرضیه اول: روستای تیس شهرستان چابهار قابلیت زیادی در زمینه جذب گردشگر را دارند.

فرضیه دوم: شکل‌گیری جریان گردشگری روستایی، موجب ایجاد اشتغال و درآمد خانوارهای روستایی در روستای تیس شهرستان چابهار می‌شود.

### محدوده مورد مطالعه

روستای تیس (تیز) در فاصله ۸ کیلومتری شهر چابهار، بر روی منطقه‌ی نسبتاً مرتفع و مشرف به ساحل قرار گرفته است. این روستا در هفت تا نه کیلومتری شمال بندر چابهار و در دهانه خلیج چابهار قرار دارد. تیس در تقسیم‌بندی‌های جدید در محدوده اراضی منطقه آزاد چابهار قرار گرفته‌است. تیس روستایی است دره‌ای، کوهستانی و جنگلی در طول جغرافیایی ۶۰ درجه و ۳۷ دقیقه و عرض جغرافیایی ۲۵ درجه و ۲۱ دقیقه و در ارتفاع ۵ متری از سطح دریا در جنوب استان سیستان و بلوچستان و شهرستان چابهار واقع شده‌است، این روستا مرکز دهستان کمیل سلیمان، از بخش مرکزی شهرستان چابهار قرار گرفته‌است (طرح گردشگری روستای تیس، ۱۳۸۶). براساس نتایج سرشماری سال ۱۳۷۵، روستای تیس در حدود ۲۸۸۰ نفر جمعیت داشته است که در سال ۱۳۸۵، به ۳۸۷۳ نفر افزایش یافته است (مرکز آمار ایران).



شکل ۱. موقعیت جغرافیایی روستای تیس

### یافته‌ها و بحث

#### تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر بر گردشگری روستایی روستای تیس

مدل سوات، یکی از روش‌های مورد استفاده برای سازماندهی عوامل خارجی در قالب مقوله‌های فرصت‌ها و تهدیدها و عوامل داخلی اعم از قوت‌ها و ضعف‌هاست. این روش برای تجزیه و تحلیل عوامل تأثیرگذار و فراروی یک سیستم (شهر، منطقه، روستا و غیره به هر یک از عوامل تأثیرگذار است. برای تهیه و ساخت جدولی از این عوامل و چگونگی

تأثیر گذاری آن بر کارکردهای گردشگری و تحلیل آن مراحل زیر انجام گرفته است: در جدول ارائه شده (عوامل خارجی و داخلی)، مهم ترین قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی سیستم را نام می بریم.

### نتایج تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر گردشگری سواحل مکران

برای سازماندهی عوامل خارجی در قالب مقوله های فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی سیستم، با استفاده از عوامل درجه بندی و با توجه به اهمیت هر یک از فرصت‌ها و تهدیدها و با توجه به میزان تأثیر گذاری هر یک از آن‌ها بر کارکردهای منطقه ای چابهار، محاسبه و به شرح جدول ذیل تعیین گردید:

جدول ۱. تحلیل عوامل اثر گذار بر توسعه گردشگری ساحلی

عوامل	عوامل داخلی		عوامل خارجی	
	نقاط قوت	نقاط ضعف	فرصت‌ها	تهدیدها
جاذبه های طبیعی و اکولوژیکی	<ul style="list-style-type: none"> <li>- آثار تاریخی و میراث فرهنگی غنی مانند: قلعه تیس، آرامگاه سیدغلامرسول، قلعه پیروز گت، قلعه بلوچ گت، قلعه انوشیروان، قلعه باتل، محوطه باستانی کنارک، وجود گورستان‌های تاریخی</li> <li>- آب و هوای مطبوع در فصل سرد سال</li> <li>- تنوع محیط‌های طبیعی و بکر بودن آنها و چشم‌اندازهای متنوع جغرافیایی مثل: تپه‌های گل افشان در کهیر زرآباد، خلیج گوآتر و سواحل دریای عمان، سواحل ماسه‌ای تیس، مراکز اقتصادی و تولیدی و تحقیقاتی، سایت پرورش میگو در منطقه گوآتر و پسابندر در بخش دشتیاری و مزارع کاشت موز در منطقه باهو کالات</li> <li>- وجود محیطی آرام و دور از هیاهوی شهرهای بزرگ</li> <li>- وجود قابلیت‌های ورزشی، آبی و کنا رابی</li> <li>- موقعیت جغرافیایی استراتژیک</li> <li>- فقدان محدودیت زمین جهت استفاده توریستی</li> <li>- مساحت جنگل‌های طبیعی شهرستان ۱۲۸۲۲۵ هکتار و مساحت جنگل‌های مصنوعی نیز ۴۶۰۰۰ هکتار می‌باشد آمار جنگل‌های طبیعی مربوط به چابهار و کنارک)</li> <li>- وجود آسمان پر ستاره و مناسب جهت مقاصد نجومی</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- آب و هوای دافع توریسم در ۴ الی ۵ ماه سال</li> <li>- از بین رفتن جلوه های طبیعی</li> <li>- دوری از مراکز جمعیتی</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- تقاضای اکوتوریسم در داخل و خارج کشور</li> <li>بواسطه منحصر بفرد بودن جاذبه های طبیعی منطقه</li> <li>- عدم وجود منابع و چشم اندازهای طبیعی و فرهنگی در مناطق آزاد رقیب</li> <li>- مبادلات فرهنگی</li> <li>- نزدیکی به کشورهای پاکستان و افغانستان و آبهای آزاد اقیانوسی</li> <li>- توسعه سواحل دریای عمان به عنوان یکی از راهبردهای توسعه</li> <li>- محافظت جاذبه های طبیعی</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- رقابت منطقه‌ای با منطقه آزاد گوادر و مناطق آزاد حاشیه جنوبی خلیج فارس</li> <li>- پراکنش نامناسب فصلی بازدید کنندگان</li> <li>- آب و هوای گرم و شرجی در اکثر ایام سال</li> <li>- تهدیدهای زیست محیطی و ایجاد خسارت به آثار تاریخی، فرهنگی و طبیعی</li> </ul>
اقتصادی و اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> <li>- مستعد بودن منطقه جهت سرمایه گذاری و برنامه ریزی گردشگری</li> <li>- نزدیکی به کشورهای همسایه</li> <li>- منطقه آزاد چابهار در شهرستان چابهار در مجاورت بنادر شهید بهشتی و کلاتری در زمینی به مساحت ۱۴ هزار هکتار واقع شده که ۴ هزار هکتار به بخش‌های بازرگانی و توریسم اختصاص یافته است.</li> <li>- امکان استفاده از دو گمرک منطقه آزاد چابهار و گمرک شهر چابهار</li> <li>- انتقال گاز به استان سیستان و بلوچستان و منطقه آزاد چابهار که قرارداد با قرارگاه خاتم الانبیا منعقد گردیده است.</li> <li>- وجود طرح‌های سرمایه گذاری امکان سنجی شده در بخش گردشگری جهت علاقمندان به این حوزه</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- دوری از مراکز جمعیتی و مراکز بزرگ شهری کشور</li> <li>- نبود امکانات رفاهی در سایت‌های گردشگری</li> <li>- فقدان حیات شبانه در کانونهای جمعیتی و مقصد گردشگری</li> <li>- ضعف مدیریتی و فقدان ثبات در مدیریت</li> <li>- ضعف تبلیغات جهت سرمایه گذاری در این منطقه</li> <li>- نبود مکان‌های اقامتی و پذیرایی مناسب برای همه اقشار</li> <li>- کمبود تسهیلات بهداشتی، درمانی و خدماتی</li> <li>- نامناسب بودن زیر ساخت‌های محیطی و کالبدی</li> <li>- عدم هماهنگی با سازمان های مرتبط در زمینه گردشگری با مردم</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>سرمایه گذاری در تاسیسات زیر بنایی و رونمایی</li> <li>- برنامه‌ریزی برای ایجاد اشتغال مولد در منطقه چابهار و جذب نیروی کار و کاهش زمینه‌های قاچاق و ناهنجاری‌های اجتماعی و ایجاد درآمد ارزی</li> <li>- قابلیت تبدیل شدن به مرکز پزشکی درمانی کشورهای منطقه (توریسم پزشکی)</li> <li>- ایجاد منطقه نمونه گردشگری بین المللی گوآتر</li> <li>- ایجاد منطقه نمونه تالاب لیپار</li> <li>- احداث هتل کنارک</li> <li>- منطقه نمونه گردشگری گل فشان بولوبولوک، تنگ و شور عین</li> <li>- ایجاد تحرک اقتصادی در محور چابهار - میلک(زابل) با از میان بردن زمینه‌های قاچاق و ایجاد پیوستگی</li> <li>- طرح‌های مجتمع رفاهی پارک بهاران چابهار</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>سرمایه گذاری خارجی اندک در بخش گردشگری</li> <li>- پایین بودن سطح بهداشت و کمبود امکانات درمانی تخصصی</li> <li>- تبلیغات منفی در سطح جهانی علیه ایران</li> <li>- بالا رفتن قیمت ارز و مشکلات اقتصادی ایجاد شده ان</li> <li>- مسائل مذهبی و اعتقادی</li> <li>- دگرگونی در ساختار جامعه</li> <li>- محرومیت شدید منطقه و هجوم جمعیت مهاجر</li> </ul>

ادامه جدول ۱. تحلیل عوامل اثر گذار بر توسعه گردشگری ساحلی

عوامل خارجی		عوامل داخلی		عوامل زمینه
تهدیدها	فرصت ها	نقاط ضعف	نقاط قوت	
<p>- وجود اسکله‌های مجهز در دیگر بنادر استان به عنوان رقیب</p> <p>- بالا بودن تصادفات جاده ای</p> <p>- بالا بودن قیمت بنزین</p> <p>- منجر به کاهش تعداد مسافر خواهد شد.</p>	<p>- احداث و راه اندازی شرکت‌های بزرگ حمل و نقل بین‌المللی و ترانزیت کالا (دریایی، جاده ای و ریلی)</p> <p>- ایجاد فرودگاه بین المللی در منطقه آزاد چابهار</p> <p>- ساخت اسکله و افزایش گنجایش بارگیری کشتی‌های اقیانوس‌پیما</p> <p>- وجود طرح‌های ملی و توجه سیاست‌گذاران به افزایش ظرفیت بندر و توسعه تجهیزات آن</p> <p>- خط آهن چابهار - زاهدان - مشهد توان مندی‌های منحصر به فردی در زمینه ترانزیت و صادرات و واردات کالا به چابهار خواهد بخشید</p> <p>- ایجاد مجتمع‌های بین راهی و ایجاد اشتغال</p>	<p>- عدم وجود راه آهن</p> <p>- کاهش تعداد پروازهای داخلی</p> <p>- عدم وجود فرودگاه بین‌المللی در منطقه آزاد چابهار</p> <p>- بارگیری و تخلیه کالا و تردد مسافر به دلیل نو بودن اسکله‌ها ضعیف می‌باشد.</p> <p>- فاصله زیاد فرودگاه از مناطق گردشگری</p> <p>- کمبود راه‌های ارتباطی مناسب و فقدان ارتباط ریلی</p> <p>- کمبود هتل‌ها، مهمانپذیرها متناسب با وضعیت اقتصادی همه اقشار جامعه</p>	<p>- حدود ۳۰۰ کیلومتر مرز آبی در کرانه‌های شمالی دریای عمان</p> <p>- وجود دریای عمان در جنوب منطقه، دسترسی به آبهای بین المللی و شرایط جغرافیایی مناسب برای توسعه بازرگانی</p> <p>- وجود دو اسکله مهم تجاری در چابهار (شهید بهشتی و شهید کلانتری)</p> <p>- دسترسی به فرودگاه بین المللی چابهار (کنارک) با ظرفیت پذیرش هواپیماهای پهن پیکر و دور پرواز</p> <p>- امتیاز چابهار نسبت به سایر بنادر و جزایر خلیج فارس، تماس مستقیم و بدون واسطه سواحل مکران با آبهای آزاد است.</p> <p>- وجود موقعیت دریایی مناسب به لحاظ قرار گیری در سواحل خلیج طبیعی چابهار، امکان پهلو گیری کشتی‌های بزرگ</p> <p>- جاده ترانزیتی در دست احداث چابهار = میلک و پروژه در دست اقدام</p> <p>- نزدیک‌ترین راه دسترسی کشورهای محصور در خشکی آسیای میانه (افغانستان، ترکمنستان، ازبکستان، تاجیکستان، قرقیزستان و قزاقستان) به آبهای آزاد است.</p>	<p>حمل و نقل و دسترسی و امکانات رفاهی</p>
<p>- عدم اجرای درست قوانین موجود توسط دستگاه‌های ذیربط</p>	<p>- ایجاد تسهیلات و مشوق‌های قانونی لازم برای جذب و تجهیز سرمایه‌های داخلی و خارجی</p> <p>- بهینه کردن قوانین موجود جهت حفظ منابع طبیعی و تاریخی موجود</p>	<p>- وجود قوانین بازدارنده اجتماعی جهت ورود گردشگران خارجی</p>	<p>- وجود منطقه آزاد تجاری - صنعتی چابهار با امکانات و مزیت های قانونی سرمایه گذاری برای اتباع ایرانی و خارجی شامل:</p> <p>- برخورداری از معافیت بردرآمد و دارایی</p> <p>- عدم اعمال مقررات گمرکی و تجارت خارجی در منطقه آزاد</p> <p>- امکان خروج اصل و سود حاصل از بکارگیری سرمایه</p> <p>- امکان تأسیس شرکت‌های خارجی با هر میزان از درصد سهام</p> <p>- امکان ترانزیت و صدور مجدد کالا بدون محدودیت</p> <p>- امکان ورود کالا به منطقه بدون پرداخت عوارض گمرکی</p> <p>- امکان خرید و فروش کالای خارجی</p> <p>- امکان تأسیس بانک، موسسات اعتباری، صرافی و شرکت‌های داخلی و خارجی</p> <p>- تامین محل انجام پروژه‌های گردشگری توسط سازمان‌ها و ادارت ذیربط</p> <p>- تامین اعتبارات مورد نیاز تاسیسات زیربنایی تا محل اجرای طرح</p> <p>- تامین تسهیلات مورد نیاز اجرای پروژه های گردشگری (پس از تامین ۲۰ درصد سهم آورده متقاضی)</p> <p>- معافیت از عوارض تغییر کاربری</p> <p>- پرداخت یارانه تسهیلات به سرمایه گذار از محل اعتبارات عمرانی</p>	<p>قوانین و مقررات و مشوق های ملی و استانی</p>

فرضیه اول: روستای تیس شهرستان چابهار قابلیت زیادی در زمینه جذب گردشگر را دارند. با توجه به نتایج آزمون فوق می‌توان نتیجه گرفت که چون سطح معناداری کمتر از  $0/05$  می‌باشد بنابراین فرضیه تحقیق پذیرفته می‌شود. از سوی دیگر میانگین نمونه از میانگین جامعه مفروض بزرگتر شده که نشان دهنده قابلیت بالای جذب گردشگر در روستاهای منطقه آزاد چابهار می‌باشد.

جدول ۲. آزمون T تک نمونه‌ای جهت ارزیابی قابلیت‌ها در زمینه جذب گردشگران

One-sample statistics				
قابلیت جذب گردشگر در روستاها	تعداد	میانگین واقعی	انحراف معیار	میانگین خطای انحراف معیار
	118	43.9407	8.51574	.78394

Test Value=39					
اختلاف در سطح اطمینان ۹۵٪	اختلاف میانگین	Sig (2-tailed)	درجه آزادی	T	قابلیت جذب گردشگر در روستاها
حد بالا	4.	.0000	117	6.302	
حد پایین	94056				
6.4932	3.3881				

**فرضیه دوم:** شکل گیری جریان گردشگری روستایی، موجب ایجاد اشتغال و درآمد خانوارهای روستایی در روستای تیس شهرستان چابهار می‌شود.

نتایج نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۵ درصد و سطح خطای کوچکتر از ۵ درصد تفاوت آماری معناداری بین دو میانگین واقعی و مفروض وجود دارد، ضمن آنکه بر اساس نتایج این جدول میانگین واقعی از مقدار میانگین مفروض بالاتر است بنابراین چون از  $p < 0/05$  شده است فرضیه تحقیق  $H_1$  تایید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت شکل گیری جریان گردشگری روستایی، موجب ایجاد اشتغال و درآمد خانوارهای روستایی، روستای تیس شهرستان چابهار می‌شود.

جدول ۳. آزمون T تک نمونه‌ای جهت ارزیابی شکل گیری جریان گردشگری و افزایش اشتغال و درآمد

One-sample statistics				
تاثیر جریان گردشگری بر اشتغال و درآمد فرد	تعداد	میانگین واقعی	انحراف معیار	میانگین خطای انحراف معیار
	116	28.8707	5.07600	.47129

One-Sample Test					
Test Value = 24					
اختلاف در سطح اطمینان ۹۵٪	اختلاف میانگین	Sig (2-tailed)	درجه آزادی	T	تاثیر جریان گردشگری بر اشتغال و درآمد افراد
حد بالا	4.87069	.0000	115	10.335	
حد پایین					
5.8042	3.9371				



## تدوین راهبردها

راهبردهای رقابتی / تهاجمی (SO): در این راهبردها تمرکز بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی استوار است که عبارتند از:

- توسعه خطوط هوایی برای ترانزیت مسافر و کالا در سطح منطقه و ایجاد زمینه‌های توسعه حمل و نقل دریایی؛
- استفاده از پتانسیل‌های منطقه در جهت گسترش ورزش‌های آبی و تابستانی و جذب گردشگران ورزشی؛
- توسعه تاسیسات ساحلی، مانند ایجاد پلاژهای ساحلی، هتل و رستوران دریایی و استفاده از سواحل زیبا و بکر دریای عمان در راستای جذب گردشگر و ایجاد مشاغل جدید برای مردم بومی منطقه؛
- استفاده از پتانسیل‌های گردشگری تجاری منطقه آزاد چابهار.

راهبردهای تنوع نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی (ST) در تنوع بخشی متمرکز بوده و شامل موارد زیر است:

- توسعه شبکه اطلاعات گردشگری و خدمات اطلاع رسانی و آموزشی گردشگری؛
- تقویت تبلیغات و فعالیت‌های آگاه‌سازی در رسانه‌ها درباره قابلیت‌های گردشگری منطقه در سطح داخلی و بین‌المللی و از بین بردن ذهنیت بد گردشگران درباره وضعیت امنیتی و فرهنگی منطقه؛

راهبردهای بازنگری بر نقاط ضعف درونی (WO)، سعی بر بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی در جهت رفع نقاط ضعف فرا روی این ناحیه توریستی بوده و در برگیرنده موارد زیر است:

- بهبود و ارتقای محصولات گردشگری (علمی، درمانی، تجاری و تفریحی) و سرمایه‌گذاری مشترک دولتی - خصوصی در زمینه ایجاد و همچنین تبلیغ زیرساخت‌ها و محصولات گردشگری منطقه به گردشگران داخلی و خارجی؛
- توسعه و بهبود راه‌های ارتباطی، از جمله تسهیل توسعه راه آهن زاهدان - چابهار برای دسترسی آسانتر و کم‌هزینه‌تر به منطقه؛
- تعامل و هم‌فکری بین مسئولان منطقه آزاد و سازمان‌ها و ادارات مرتبط با گردشگری در راستای پیش‌برد طرح‌های گردشگری؛
- استفاده از توان مشارکتی مردم در تمامی مراحل برنامه‌ریزی گردشگری.

راهبردهای تدافعی (WT) بر رفع آسیب‌پذیری ناحیه ساحلی چابهار تأکید داشته، عبارتند از:

- تدوین مقررات و ضوابط در زمینه توسعه و اصلاح نهادهای مدیریتی و به کارگیری مدیریت تخصصی در بخش‌های گردشگری و همچنین ثبات در مدیریت برای اجرای درست طرح‌های بلندمدت؛
- جلب مشارکت‌های مردمی در ترویج، حفاظت و بهره‌مندی پایدار از منابع طبیعی و تاریخی - فرهنگی گردشگری منطقه و جلوگیری از تخریب‌های زیست‌محیطی و تاریخی - فرهنگی آن.
- ارتقای سطح بهداشت در منطقه و احداث بیمارستان‌های تخصصی مدرن و به کارگیری پزشکان متخصص و تجهیز مراکز فعلی با دستگاه‌ها و تجهیزات مدرن برای جذب مسافرانی که خواهان محصولات گردشگری علمی و پزشکی هستند.

## نتیجه گیری

امروزه توسعه پایدار روستایی یکی از دغدغه‌های جوامع مختلف از جمله کشورهای در حال توسعه می‌باشد، زیرا که رسیدن به توسعه پایدار روستایی را، برای بهبود وضع توسعه کشور امری ضروری می‌دانند و برای نیل به این مقصود در جستجوی شناخت راه‌ها یا خلق راه‌های جدید می‌باشند. یکی از این راه‌ها که اخیراً در اکثر کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته گردشگری روستایی می‌باشد. روستاها به دلیل موقعیت طبیعی و جاذبه‌های تاریخی و تمدنی خود انسان‌ها را از نقاط شهری آلوده و پر سر و صدا به سوی خود جذب می‌کند که این امر باعث رونق اقتصاد این مناطق خواهد شد. به همین دلیل می‌توان با شناخت راهکارها و موانع به رونق بخشیدن گردشگری روستایی کمک نمود، که این امر خود بر توسعه پایدار روستاها تأثیری مثبت خواهد گذاشت. روستای مورد مطالعه ما (تیس) با توجه به توانایی‌های بالقوه گردشگری که دارد، با محدودیت‌ها و موانعی روبرو می‌باشد که شناخت و رفع آن‌ها بر توسعه گردشگری این روستا تأثیر بسزایی خواهد داشت. از موانع گردشگری این روستا می‌توان به بحث تبلیغات رسانه‌های عمومی اشاره نمود. رسانه‌های جمعی علاوه بر اینکه هیچ گونه تبلیغی در زمینه گردشگری منطقه انجام نمی‌دهند، با بد جلوه نشان دادن منطقه از لحاظ امنیتی باعث کاهش ورود گردشگران به منطقه شده‌اند. عدم توجه دولت به بخش سرمایه‌گذاری، تخریب آثار تاریخی، نبودن امکانات رفاهی و کمبود نیروی متخصص در این امر از مشکلات و موانع دیگر توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه می‌باشد. نبود امکانات رفاهی - اقامتی، نامناسب بودن تجهیزات بهداشتی و کمبود مراکز خدمات رسانی گردشگری از جمله عوامل سوء دیگر نیز می‌باشد. با توجه به ضعف‌هایی که بیان شد، این منطقه دارای توان‌های مناسب گردشگری می‌باشد که در صورت رفع موانع موجود و ارائه‌ی تجهیزات و خدمات گردشگری این منطقه می‌تواند پذیرای تعداد قابل توجهی از گردشگران باشد و لازم است به همه‌ی فعالان حاضر در عرصه‌ی صنعت گردشگری برای طرح، اجرا و تداوم کارکردهای توریسمی فرصت مشارکت داد.

## منابع

- جوان، جعفر و قاسمی، مریم. (۱۳۸۵). گردشگری روستایی در بخش احمدآبادمشهد. مشهد: نشر آژند.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و مهدوی، داوود. (۱۳۸۵). راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT، دهستان لواسان کوچک. فصلنامه مدرس علوم انسانی، ۲، ۱-۲۱.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و قادری، اسماعیل. (۱۳۸۱). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی. فصلنامه مدرس (علوم انسانی)، ۶ (۲)، ۳۳-۴۰.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، پورطاهری، مهدی و مهدوی، داوود. (۱۳۸۹). فرآیند بومی سازی شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری روستایی در ایران. پژوهش‌های روستایی، ۴، ۱-۴۱.
- ریچارد شارپلی، جولیا. (۱۳۸۰). گردشگری روستایی. ترجمه رحمت‌الله منشی زاده و فاطمه نصیری، تهران: نشر نی.
- صالحی نیا، زینب. (۱۳۹۱). راهبردهای برنامه‌ریزی برای گردشگری پایدار روستایی در منطقه سیستان. استاد راهنما دکتر فاضل نیا، زابل، دانشگاه ملی زابل.
- قادری، رضا، هادیانی، زهره، محمدی، کاوه و ابوبکری، طاهر. (۱۳۹۰). استراتژی‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای گردشگری با استفاده از تکنیک SWOT شهرستان پیرانشهر. فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱، ۲۷-۴۰.
- کریمی پناوندانی. (۱۳۸۵). گردشگری روستایی - تأثیر بر روستاهای تایلند. مجله‌ی مسکن و انقلاب، ۱۱۴، ۶۲-۷۵.
- کازمی، مهدی. (۱۳۸۵). مدیریت گردشگری، تهران: انتشارات سمت.
- کوپر کریس و دیگران. (۱۳۸۰). اصول و مبانی جهانگردی، ترجمه اکبر غمخوار، تهران: انتشارات فراماد.

- محسنی، رضاعلی. (۱۳۸۸). گردشگری پایدار در ایران: کارکردها، چالش‌ها و راهکارها. *مجله علمی - پژوهشی فضای جغرافیایی*، ۹ (۲۸)، ۱۴۹-۱۷۱.
- میرلطفی، محمودرضا و سرگلزایی، فرشته. (۱۳۹۰). اثرات گردشگری بر توسعه پایدار روستایی مطالعه موردی: روستای سه کوهه شهرستان زابل. *چهارمین همایش علمی سراسری دانشجویی جغرافیا*.
- نوحه گر، احمد، حسین‌زاده، محمد مهدی و پیراسته، اسما. (۱۳۸۸). ارزیابی قابلیت‌های طبیعت‌گردی جزیره قشم با بهره‌گیری از مدل مدیریت استراتژی SWOT. *فصلنامه جغرافیا و توسعه*، ۱۵، ۱۵۱-۱۷۲.
- هزار جریبی، جعفر و کرمی، مهرداد. (۱۳۹۰). برنامه‌ریزی راهبردی گردشگری در نواحی البرز مرکزی (مطالعه موردی: روستای افجه استان تهران). *مجله مسکن و محیط روستا*، ۱۳۶، ۶۱-۸۹.

- R.N. Ghosh , M.A.B. Siddique ,R. Gabbay (2003). *Tourism and Economic Development*. publication Ashcate .
- Sharply, Rechr. (2002). *Rural Tourism and the challenge of Tourism Diversification*, *Tourism management* , volume 23, Pages 233-244
- Zhang, x, (2012). *Research on the Development Strategies of Rural Tourism in Suzhou Based on SWOT Analysis*, Department of Education and Human Sciences, Suzhou